

**ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ ТА ЕМОЦІЙНИЙ СТАНІВ
ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ГЕРОЇВ РОМАНУ
ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «МЕТЕЛИК НЕ КРИЧИТЬ»**

*Дніпропетровське відділення МАН України
НВК гімназія № 11 м. Кам'янське*

Куценко А.Я.

Науковий керівник: учитель української мови й літератури Рева О.В.

Емоції як біологічно обґрунтовані психологічні стани людини є невід'ємною складовою життя. Емоції нерідко переплітаються з настроєм, темпераментом, особистістю, диспозицією або креативністю. Вони репрезентують внутрішній стан людини, її почуття, є окремим видом пізнання індивіда [1].

Лінгвісти вже давно звернули увагу на питання реалізації емоцій у тексті. Вивчення емоцій та їхня роль у житті людини завжди цікавили науковців, дослідників, які працюють у галузі цілого ряду наук, таких як: філософія, фізіологія, психологія та лінгвістика. Можливість текстів викликати хвилювання, впливати, змушувати читачів переживати, приносити їм задоволення завжди вважалася їх особливою якістю. Але навіть попри це, до теперішнього часу не існує наукового консенсу щодо визначення емоцій [1].

Роман Ірен Роздобудько «Метелик не кричить» багатий на емотиви, що є цікавим предметом дослідження саме з погляду мовознавства, тобто як невід'ємної частини людського мислення.

Актуальність визначається необхідністю подальшої розробки питань, пов'язаних із дослідженням емоцій людини в контекстах художньої літератури, а також потребою спеціальних досліджень мовностилістичних особливостей створення емоцій та емоційних станів персонажа.

Мета роботи – з'ясувати структурно-семантичні особливості використання лексики на позначення емоцій та емоційних станів у творчості Ірен Роздобудько на прикладі роману «Метелик не кричить» та визначити специфіку їх стилістичного використання.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання: окреслити теоретичні засади дослідження понять етимологія, емоційний стан персонажа, емотиви; описати мовні засоби вербалізації емоційних станів героїв за їхньою позитивною, негативною оцінкою; визначити стилістичне значення емотивів роману; класифікувати лексеми на позначення емоцій за їх частиномовною приналежністю.

Об'єкт дослідження – художня мова роману Роздобудько «Метелик не кричить».

Предмет наукового аналізу – мовностилістичні особливості творення емоцій та емоційних станів людини в романі Роздобудько «Метелик не кричить».

Практичне значення роботи: отримані результати можуть бути використані на уроках української мови при вивченні розділу «Лексика»,

«Стилістика»; на уроках літератури під час вивчення творчості сучасних письменників; у гуртковій роботі та на факультативних заняттях.

Наукова новизна полягає в систематизації та узагальненні досвіду відомих науковців щодо стилістичних особливостей використання лексики на позначення емоцій у мовній канві художнього твору, зокрема специфіки вживання в системі індивідуального стилю І. Роздобудько (на прикладі роману «Метелик не кричить»).

Для опису емоцій авторка широко використовує лексику із позначення чітко окресленого стану, використовуючи такі частини мови, як: дієслова, іменники, прислівники, дієприкметники, дієприслівники. Письменниця ставить у центрі уваги людину, її характер, думки та позитивні дії, також авторка не приховує негативних вчинків героїв.

Серед засобів називання емоцій І. Роздобудько найчастіше послуговується дієсловами. Дієслова надають текстові більшого динамізму й допомагає точно уявити персонажів: вони діють, неспокійні, небайдужі до чужих проблем, одразу намагаються виправити ситуацію.

- *Поки Марта **насолоджувалася** прохолодним напоєм, жінка мовчала, ніби боялася почути щось погане* [2, с. 48].

Ад'єктивну номінацію емотивів у романі здійснюють дієприкметники.

- *Мабуть, жінка була **схвильована, роздратована, втратила свою пильність*** [2, с. 38].

Для повного емоційного опису персонажа письменниця послуговується прислівниками, що збагачують літературний портрет психологічного стану.

- *-Так, викликають, - **розсіяно** підтвердила Марта й підвелася. - Не ображайся, маю йти...* [2, с. 24].

У романі на позначення емоційного стану персонажа найменше використано дієприслівників.

- *- Можна до вас?- гукнула вона крізь паркан, **побоюючись**, що на неї кинеється собака* [2, с. 47].

У творі Ірен Роздобудько «Метелик не кричить» було виявлено використання позитивних емоцій на позначення щастя, цікавості, захоплення, упевненості. Для відображення позитивного емоційного стану в романі найчастіше спостерігається використання концепту *задоволення / захоплення*.

- *Зараз із таким саме **захопленням** дивилися на неї чоловіки, що сиділи за столиком* [2, с. 134].

Концепт *радості* посідає друге місце серед усіх лексем на позначення позитивної оцінки емоцій.

- *Очі продавщиці **радісно** зблиснули, вона сперлася грудьми на прилавок і витягла шию* [2, с. 44].

Також у романі спостерігаємо багато інших концептів використання позитивних емоцій, наприклад, концепт *повага/впевненість*, що показує шанобливе ставлення до людей.

- *Цього разу дівчина з **повагою** огледіла Мартин сарафанчик і сумку, явно придбані на ринку, ніяково посміхнулася* [2, с. 20].

Для відображення повноцінного світу із усіма його недоліками І.Роздобудько послуговується емотивами на позначення негативної оцінки емоцій. Найбільший акцент у романі «Метелик не кричить» зроблено на концепті *страху*.

- *Але Марта боїться розплющувати очі, не хоче* [2, с. 197].

Концепт *жаху* також використовується в романі для підкреслення вищої міри страху.

- *Марта знайшла платформу і вжахнулася: чи витримає дві години їзди у цій роздвбайці* [2, с. 41].

Емоція страху породжує й комплекс інших глибоких душевних переживань. Наприклад, *невпевненість*.

- *Непевним жестом піднесла апаратик до вуха, повільно натисла намальовану на екрані телефонну рурочку* [2, с. 23].

Упродовж дослідження було помічено, що для опису апатії, невдоволення персонажами їх становища, сутичка між героями та нелюбов до оточення були описані такими емотивами, як: *нелюбов, нудьга, втома*.

- *На його обличчі з печаттю шляхетної втоми, яка буває в людей зосереджених на собі і своїх справах, засвічувалася посмішка* [2, с. 73].

Емотивна лексика в прозі Ірен Роздобудько не лише створює в читача уявлення про внутрішній світ, особливості життя, глибокі душевні переживання персонажа, також є засобом репрезентації ставлення автора до описуваного. Найбільше використовуються дієслівні емотиви-виразники. Частотними також є емотиви іменники, дієприкметники та прислівники. Найменше використано дієприслівники. Основними виражальними засобами глибоких душевних переживань за емоційною характеристикою є класифікація позитивних і негативних емоцій. Найбільше в романі використовуються саме негативна оцінка емоцій. Емотивність у творі – це не лише опис емоцій, який дає інформацію про персонажа. Вона розкриває сутність людини, відкриває найпотаємніші бажання, вірування, мрії. Емотиви свідчать не лише про фізичну присутність персонажів у художньому творі, але й про індивідуальність із позитивними та негативними рисами характеру.

Перелік посилань

1. Гладь С.В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект(на матеріалі сучасної англійської прози): дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філол. наук спец.: 10.02.04 германські мови. Київ, 2000. 223 с.
2. Роздобудько І. Метелик не кричить. Київ: Нора-Друк, 2020. 224 с.